

ความตายคือคติธรรมแห่งชีวิต

และการบำเพ็ญกุศลเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

(ป. อ. ปยุตฺโต)

ธรรมทานอุทิศกุศล

แก่

คุณแม่นิตยา กองศาสนะ

วันเสาร์ที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

ความตายคือคติธรรมแห่งชีวิต

และการบำเพ็ญกุศลเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับ

© สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ชื่อเดิม “บุญญาภรณ์” พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ

“คตินิยมชาติ และมรณสติ: พุทธวิธีต้อนรับความตายด้วยสติและปัญญา”

พิมพ์ครั้งแรก - พุทธศักราช ๒๕๓๐

พิมพ์แยกเล่มในชื่อ “ความตายคือคติธรรมแห่งชีวิต:

การบำเพ็ญกุศลเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว”

พิมพ์ครั้งแรก - พุทธศักราช ๒๕๓๙

- ธรรมสภา พิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ครั้งที่ ๑๔ - สิงหาคม ๒๕๖๖

๕,๐๐๐ เล่ม

(จัดปรับทำเล่มใหม่)

- ครอบครองกองศาสนา พิมพ์เป็นธรรมทาน

เพื่ออุทิศกุศลแก่ คุณแม่เนติยา กองศาสนา

วันเสาร์ที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๖

[ตัวเลข “พิมพ์ครั้งที่ ๑๔” นี้ เป็นอย่างต่ำ โดยนับตามหลักฐานเท่าที่พบ -
ยังอยู่ระหว่างรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ตัวเลขจริง]

พิมพ์เป็นธรรมทาน โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์

ท่านผู้ประสงค์จัดพิมพ์ โปรดติดต่อขออนุญาตที่

วัดญาณเวศกวัน ต.บางกระทึก อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๒๑๐

<http://www.watnyanaves.net>

พิมพ์ที่

อนุโมทนา

ครอบครัววงศาคณาญาติแห่งบ้านหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู ขอกราบขอบพระคุณและอนุโมทนาคุณคุณแม่ นิตยา วงศ์ประทีป ของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เพื่ออุทิศกุศลครบ ๑๐๐ วัน ในวันเสาร์ที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๖ แก่ คุณแม่ นิตยา วงศาคณาญาติ ผู้ล่วงลับ โดยแจกมอบเป็นธรรมทานแก่ญาติมิตรและพุทธศาสนิกชนทั่วไป

การพิมพ์หนังสือแจกเป็นธรรมทานนั้น นับว่าเป็นการให้ออย่างสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ ชะนทานทั้งปวง เป็นการแสดงน้ำใจปรารถนาดีอย่างแท้จริงแก่ประชาชน ด้วยการมอบให้ซึ่งแสงสว่างแห่งปัญญาและทรัพย์อันล้ำค่าคือธรรม ที่จะเป็นหลักนำประเทศชาติให้พัฒนาไปในวิถีทางที่ถูกต้อง และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้และยั่งยืนแก่ชีวิตและสังคม

ขออนุโมทนา ครอบครัววงศาคณาญาติ ที่ได้มีศรัทธาในการบำเพ็ญธรรมทานแห่งการให้ธรรมให้ปัญญาแก่ประชาชนครั้งนี้ ขอบุญกุศลที่ได้บำเพ็ญแล้ว จงอำนวยความสุขสมบัติแก่คุณแม่ นิตยา วงศาคณาญาติ ในสัมปรายภพ ตามควรแก่คติวิสัยทุกประการ

วัดญาณเวศกวัน

๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๖

สารบัญ

อนุโมทนา	ก
ความตายคือคติธรรมแห่งชีวิต และการบำเพ็ญกุศลเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับ	
ประเพณีที่เป็นบุญเป็นกุศล	๑
ประโยชน์ของประเพณีงานศพ	๒
การทำบุญเกี่ยวกับความตาย	๓
การทำทาน	๓
การรักษาศีล	๔
ทำกรรมดีด้วยการรักษาศีล	๖
การภาวนา	๗

ความตายคือคติธรรมแห่งชีวิต และการบำเพ็ญกุศลเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับ

บุญเมว ไส่ สิกขะย ขายตคค์ สุกุทริย์
ทานญจ สมจวิญญจ เมตตจิตตญจ ภาวเยติ

ณ โอกาสนี้ อาตมภาพจะแสดงพระธรรมเทศนาในบุญญกถา เพื่ออนุโมทนากุศลบุญราศีในการที่คณะท่านเจ้าภาพได้บำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน เพื่ออุทิศแด่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว วันนี้จะได้มีพิธีฌาปนกิจ

คณะท่านเจ้าภาพ อันมีครอบครัวและญาติมิตรที่เคารพนับถือ ได้มาร่วมกันจัดงานทำบุญโดยตลอดมาแต่เบื้องต้น ท่านที่เคารพนับถือทั้งหลายนั้นได้มาร่วมพิธีกัน เป็นการให้กำลังใจบ้าง กำลังใจบ้าง หรือทั้งกำลังใจทั้งกำลังใจบ้าง ทำให้งานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทานนี้ดำเนินมาด้วยดี

ประเพณีที่เป็นบุญเป็นกุศล

การบำเพ็ญกุศลครั้งนี้ มองในรูปที่ปรากฏทั่วไป ย่อมเห็นกันว่าเป็น การปฏิบัติตามประเพณีของชาวไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนา คือถือเป็นหลักปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานแล้ว อันนี้นับเป็นส่วนของประเพณี

แต่ถ้ามองลึกลงไป ประเพณีนี้ยังมีสิ่งที่เป็นรากฐานอันมีความหมาย ลึกซึ้งในทางนามธรรม กล่าวคือ เป็นพิธี เป็นประเพณีที่อิงอยู่กับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นการดำเนินตามหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ตรัสสั่งสอนพุทธศาสนิกชนทั้งหลายไว้ ให้ทำสิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ชาวพุทธเมื่อมีเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งเกิดขึ้น จะปรารภเหตุการณ์นั้น แล้วทำสิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศล เป็นความดีงาม

ประโยชน์ของประเพณีงานศพ

ในเรื่องของความตายนี้ก็เช่นเดียวกัน เป็นเหตุการณ์สำคัญอย่างหนึ่งของชีวิต แต่ล้าพังเรื่องการตายอย่างเดียวนั้น ก็เป็นเรื่องของท่านผู้เกิดมาแล้วก็จากไปตามคติธรรมดา และเมื่อจากไปก็เป็นการล่วงลับไม่หวนกลับมาอีก ไม่ว่าเราจะเรียกร้องอย่างไรก็ไม่สำเร็จ ทำอย่างไรๆ ก็ไม่มีผล แต่พุทธศาสนิกชนนั้น ปรารภความตายอย่างนี้แล้วก็ทำสิ่งที่ดีงามเป็นบุญเป็นกุศล ซึ่งได้ผลเป็นประโยชน์เกิดขึ้น กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง ก็ได้อุทิศกุศลนั้นแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย

ประการที่สอง ผู้ที่เป็นพี่น้องและมิตรสหายเป็นต้น ก็จะได้บำเพ็ญคุณธรรมกล่าวคือกตัญญูกตเวทิตาธรรม แสดงความรำลึกถึง และตอบแทนพระคุณของท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นญาติและมิตรสหายของตน

นอกจากนี้ ในส่วนตัวของผู้ที่ทำบุญนั่นเอง ก็เป็นการสร้างความเจริญงอกงามในทางบุญทางกุศล สะสมบุญคือความดีไว้ในชีวิตของตนให้มากขึ้นด้วย

การทำบุญเกี่ยวกับความตาย

ว่าที่จริง การปรารภเหตุการณ์คือความตายแล้วทำบุญนั้น มีทางทำได้หลายประการด้วยกัน ในทางพระพุทธศาสนา ท่านกล่าวถึงบุญไว้ต่าง ๆ มากมายเหลือเกิน แต่เมื่อสรุปแล้วก็มีสามอย่าง คือ

หนึ่ง ทาน การให้ การบริจาค

สอง ศีล ความประพฤติดี ประพฤติชอบ ทางกาย วาจา

สาม ภาวนา การฝึกอบรมจิตใจ ความฝึกอบรมเจริญปัญญา

รวมเป็นสามประการ ในการบำเพ็ญกุศล เพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น สามารถทำบุญให้เกิดขึ้นได้ทั้งสามหมวด สามประเภทเหล่านี้

การทำทาน

ในประการที่หนึ่ง คือส่วนที่เป็น ‘ทาน’ นั้น เป็นส่วนเบื้องต้น ที่เห็นได้ง่าย ปรากฏรายรอบทางวัตถุ คือ เมื่อปรารภถึงท่านผู้ถึงแก่กรรมไปแล้ว เจ้าภาพก็พากันทำบุญทำกุศล นิมนต์พระสงฆ์มาถวายภัตตาหาร ถวายเครื่องไทยธรรมต่างๆ อันนี้เป็นส่วนเบื้องต้น เป็นพิธีกรรมส่วนสามัญที่กระทำกัน ซึ่งเป็นการอุทิศกุศลแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว และเป็นการเกื้อกูลต่อพระศาสนา ให้กำลังแก่พระสงฆ์ปฏิบัติศาสนกิจ

แต่ทานนั้นมิใช่หยุดเพียงเท่านี้ ท่านผู้มีความดำริชอบประกอบด้วยปัญญา พิจารณาเห็นเรื่องของชีวิต มาปรารภถึงความตายว่า คติธรรมดาของชีวิตคนก็คือ การเกิดแก่ เจ็บ และก็ตาย อย่างที่กล่าวกันว่าคนทั้งหลายนั้น “มาก็มาแต่ตัว ไปก็ไปแต่ตัว”

สิ่งทั้งหลายที่เราเรียกว่าเป็นสมบัติพัสถานซึ่งได้รวบรวมสั่งสมเอาไว้ นั้น จะมีมากมายเท่าใด ก็ไม่สามารถติดตามไปได้

เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้วก็เป็นที่เหตุให้สามารถบรรเทาโลภะ คือ ความโลภ ความยึดติด ความอยากได้ในสิ่งทั้งหลายให้น้อยลง

เมื่อบรรเทาความโลภให้น้อยลงพร้อมทั้งมัจฉริยะ คือความตระหนี่ ที่เป็นตัวเนื่องอยู่กับความโลภในทรัพย์สมบัติแล้ว ก็จะทำให้สามารถบำเพ็ญทาน คือ การให้ การบริจาค เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์บ้าง บูชาคุณ ความดีของบุคคลที่มีคุณความดีบ้าง ทำทรัพย์สมบัตินั้นให้เป็นประโยชน์ จะนำมาใช้สอยเลี้ยงดูบุคคลในความรับผิดชอบก็ได้ บำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ ก็ได้ ทรัพย์นั้นก็มีประโยชน์มากขึ้น

ทั้งหมดนี้ก็เป็นส่วนของทาน ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้จากการปรารถนาถึงคติชีวิตในส่วนที่เป็นความตาย

การรักษาศีล

ในประการที่สองคือ 'ศีล' เราอาจจะปรารถนาถึงความตายดังที่กล่าวเมื่อกี้ว่า คนเรานั้นเกิดมาก็มาแต่ตัว ไปก็ไปแต่ตัว นอกจากนั้น ก็ยังไม่ละทิ้งอะไรไว้ด้วย จะว่าละทิ้งก็ละทิ้งเพียงร่างกาย ซึ่งร่างกายนั้นก็ยังคงอยู่ถาวร เพียงไม่กี่วันร่างกายนั้นก็เนาเปื่อยผุพังไป กลายเป็นอย่างที่เราเรียกกันว่า 'ธาตุสี่' แยกเป็น ดิน น้ำ ลม ไฟ กระจัดกระจายไป กล่าวได้ว่าไม่มีอะไรเหลือหรืออยู่เป็นรูปร่าง เป็นบุคคล

อันนี้เป็นสภาพภายนอกเป็นเรื่องทางวัตถุ ทางร่างกาย ไปแต่ตัว มาแต่ตัว แล้วก็ไม่มีเหลือทิ้งอะไรไว้

แต่ถ้ามองลึกซึ่งลงไปอีก ก็จะทำให้เห็นว่าความจริงนั้น ยังมีอะไรที่ทิ้งไว้ และก็ยังมียังมีอะไรที่ตามไปอีก

จะมองเห็นได้ตามคำสอนของพระศาสนาว่า มาแต่ตัวไปแต่ตัวนั้น ก็ยังมีสิ่งที่ตามไปได้อย่างหนึ่งและเมื่อมามันก็มาด้วย สิ่งนั้นก็คือ ‘กรรมดี และกรรมชั่ว’ นั่นเอง เป็นสิ่งที่มาพร้อมกับเรา และเสร็จแล้วมันก็ตามตัวเราไปด้วย ถ้าเป็น ‘กรรมดี’ ก็เป็นบุญเป็นกุศล หรือเป็น ‘บุญกรรม’ ซึ่งจะเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายสืบต่อไป

ดังพุทธพจน์ที่ว่า

บุญญานิ ปรโลกสมิ ปติฏฐา โหนติ ปาณินิ

แปลว่า บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในปรโลก อันนี้เป็นส่วนที่ติดตามไป

ในฝ่ายละทิ้งก็เช่นเดียวกัน คนที่ละโลกนี้ไปแล้วนั้น ยังละทิ้งสิ่งหนึ่งไว้เบื้องหลัง ก็คือความดีความชั่วที่ได้ทำไว้ สิ่งใดที่ได้ทำไว้แล้วก็ยังจารีกอยู่ บางอย่างก็ออกผลเป็นวิัตถุ

เช่นว่า ท่านผู้มีใจบุญใจกุศล ได้สร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ไว้ สิ่งนั้นก็เป็นหลักฐานแสดงความดียั่งยืนอยู่หรือที่เป็นนามธรรม ได้ทำความดีเกื้อกูลอุปการะไว้กับผู้อื่น เริ่มต้นตั้งแต่บุตรหลานเป็นต้นไป ความดีนั้นก็ฝังอยู่จารีกอยู่ในดวงจิตดวงใจของบุตรหลานและท่านที่ได้รับคุณประโยชน์อันนี้ก็เป็นที่ทิ้งไว้

รวมความว่า สิ่งที่ติดตามไปก็ดี สิ่งทีละทิ้งไว้ก็ดี ก็ได้แก่ความดีความชั่ว ผู้มีปัญญาพิจารณาเห็นหลักดังที่กล่าวมาแล้วนี้ จึงคิดว่าควรจะดำรงชีวิตของตนให้อยู่ในแนวทางที่ดีงาม เพื่อว่าเมื่อถึงเวลาจากโลกนี้ไป ก็จะได้มีกรรมดีติดตัวไปและเหลือละทิ้งไว้ซึ่งความดีนั้น อันเป็นประโยชน์แก่คนเบื้องหลังให้คนที่อยู่เบื้องหลังได้จดจำรำลึกถึงในทางที่ดีงาม ยกย่องนับถือเป็นบุคคลที่น่าเคารพบูชากันสืบต่อไป

ทำกรรมดีด้วยการรักษาศีล

การที่จะกระทำกรรมดีอย่างนี้ ก็คือการดำเนินชีวิตให้อยู่ในคลองธรรม ได้แก่เป็นผู้มีศีล ดำรงอยู่ในศีลทั้งหลาย ตั้งต้นแต่ **ศีล ๕** คือ

งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เบียดเบียนสังหารชีวิตผู้อื่น ที่เรียกว่า ‘ปาณาติบาต’

งดเว้นจากการล่วงละเมิดในทรัพย์สินผู้อื่น จากการลักขโมยแย่งชิง ที่เรียกว่า ‘อทินนาทาน’

งดเว้นจากการประพฤติดินทางเพศ ที่เรียกว่า ‘กาเมสุมิจฉนจาร’

งดเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจา คือการกล่าวเท็จ ทำลายประโยชน์ของเขา ที่เรียกว่า ‘มุสาวาท’ และ

งดเว้นจากการดื่มเครื่องดองของเมาที่เป็นเหตุให้หลงลืมเสียดสี เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ที่เรียกว่า ‘สุราเมรัยยะมัทตะปะมาทัฏฐาน’

ที่ว่านี้ เป็นหลักสำคัญในฝ่ายหลักพันความเลื่อม นอกจากนั้น ก็ดำเนินชีวิตในทางเกื้อกูลในการที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดี ทำให้สังคมนี้ มีความสงบสุข

อย่างนี้ก็เป็นคติอย่างหนึ่ง ที่เราสามารถปรารภเรื่องความตายแล้ว จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตนและของผู้อื่นได้ ซึ่งเป็นด้านที่เรียกว่า **‘ศีล’** คือความประพฤติดีงาม หรือความประพฤติชอบทางกาย ทางวาจา

ขั้นต่อไปในการปรารภถึงความตายนั้น ก็จะสามารถทำบุญขั้นสูงขึ้น ไปอีก เรียกว่า **‘ภาวนา’**

การภาวนา

ภาวนา ก็คือการฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมปัญญา คือ ทำจิตใจของเราให้มีความสุขสงบ ปราศจากกิเลสเครื่องมัวหมอง ให้มีความสุขให้ผ่อนคลาย ตลอดจนกระทั่งให้เจริญด้วยคุณธรรม ความดีงามต่างๆ และเจริญด้วยปัญญาที่รู้เท่าทันความจริงของสิ่งทั้งหลาย

ตัวอย่างที่เห็นง่ายๆ ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวกับเรื่องของความตายอันเป็นส่วนภาวนานั้น ก็คือหลักที่เรียกว่า ‘มรณสติ’ แปลว่า สติระลึกถึงความตาย

การระลึกถึงความตายนั่น เป็นวิธีฝึกอบรมจิตใจอย่างหนึ่ง แต่จะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้อง ที่ว่าระลึกถึงความตายแล้ว จะทำจิตใจของตนให้เจริญงอกงามนั้น จะต้องระลึกโดยถูกต้องด้วย บางคนระลึกถึงความตายแล้วก็ไม่สบายใจ มีความหวาดกลัว จิตใจฟุ้งซ่าน กระวนกระวาย อย่างนี้เรียกว่าระลึกไม่ถูกหลัก ระลึกแล้วก็เกิดโทษ

การระลึกให้ถูกต้องนั้น ก็คือการระลึกอย่างรู้เข้าใจคติธรรมดาพิจารณาให้เห็นว่า ชีวิตของคนเราทั้งหลายนั้น เกิดมาแล้วดำรงอยู่ในที่สุดก็ต้องจากไปด้วยความตาย มองเห็นอยู่โดยมีประจักษ์หลักฐานมากมาย อันนี้เป็นธรรมดาของชีวิต

เมื่อเป็นธรรมดาของชีวิตแล้ว เราก็จะต้องยอมรับความจริง ยอมรับความจริงแล้วโน้มเข้ามาสู่ชีวิตของตัวเอง พิจารณาว่าเราควรจะทำปฏิบัติอย่างไร เมื่อรู้เข้าใจคติธรรมดาของชีวิตว่า มีความตายเป็นที่สิ้นสุดแล้ว

ประการแรกก็คือว่า ควรจะดำเนินชีวิตด้วยความไม่ลุ่มหลงมัวเมา

สิ่งทั้งหลายที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องนี้ เราไม่สามารถยึดถือเป็นของ
ตัวเองได้อย่างแท้จริง มันไม่ใช่เป็นของเราจริงจั่งอะไร เป็นแต่ว่าสมมติกัน
ขึ้นมาแล้วใช้ประโยชน์ได้ เราก็พึงปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ คือใช้
ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตของตนเองบ้าง ของผู้อื่นบ้าง อย่าไปลุ่มหลงมัวเมา
ยึดติดจนกระทั่งเกิดเป็นโทษแก่ตัวเอง

เมื่อเวลาที่จะต้องพลัดพรากจากไป คนที่ไม่มีสติ ไม่เคยระลึกถึง
หลักที่เรียกว่า ‘มรณสติ’ นี้ ก็จะมีทุกข์มาก เพราะมีความยึดติด
เหนียวแน่นอยู่กับสิ่งทั้งหลาย รู้สึกว่าตนจะต้องถูกพรากไป ออกไปจากสิ่ง
เหล่านั้น ก็มีความบีบคั้นคับแค้นจิตใจ

แต่สำหรับคนที่รู้เท่าทันคตินิยมแล้ว ก็วางใจได้ ทำใจได้ จิตใจก็
สงบปลอดโปร่ง มีสติ แม้แต่เมื่อถึงเวลาที่จะจากโลกนี้ไป

ไม่ต้องพูดถึงเมื่อจากโลกนี้ไปหรอก แม้เมื่อเวลาที่ยังดำรงชีวิตอยู่นี้
เอง ก็อยู่ด้วยความไม่ลุ่มหลงมัวเมาในสิ่งทั้งหลาย ปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย
ตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ในการที่จะมีจะครอบครอง จะเกี่ยวข้องกับสิ่ง
เหล่านั้น ให้เกิดคุณเกิดประโยชน์ ไม่เกิดโทษเกิดทุกข์เกินสมควร

ประการต่อไป นอกจากไม่ลุ่มหลงมัวเมาแล้ว ก็จะเป็นผู้ไม่ประมาท
เพราะเรื่องของความตายนี้ มีหลักของความจริงอยู่ว่า มันจะต้องมาถึงแก่
ชีวิตทุกชีวิตอย่างแน่นอน อันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ในความที่
แน่นอน จะต้องถึงแก่ความตายนั้น ก็มีความไม่แน่นอนที่ว่า เราไม่สามารถ
จะกำหนดได้ว่ามันจะมาถึงเมื่อใด จะกำหนดว่าคนนี้อายุน้อย ยังเด็กยัง
หนุ่มยังสาวจะยังอยู่ไปได้อีกนาน นั่นก็ไม่แน่นอน จะว่าคนแก่จะต้องไป
ก่อน อันนั้นก็ไม่ใช่แน่นอนกัน บางครั้งคนเด็กคนหนุ่มคนสาวมีเหตุทำให้
ต้องจากไปก่อน ก็มี

คนบางคนที่ว่าน่าจะอยู่ไม่ได้นาน บางทีก็กลับอยู่ไปนาน คนที่คิดว่าจะนานก็กลับจากไปก่อน อะไรเหล่านี้เป็นเรื่องที่ไม่สามารถกำหนดได้

ในเมื่อเรื่องเกี่ยวกับชีวิตนี้ ไม่มีความแน่นอนดังกล่าวนี้นี้ ท่านจึงให้ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท คือต้องมองดูว่า เวลาที่ผ่านมาไปนี้ เราจะต้องทำประโยชน์ให้เกิดขึ้น ดำเนินชีวิตให้ตั้งม มีกิมมีหน้าที่อะไร ก็เร่งทำอย่าผัดผ่อนเวลา อย่าให้เวลาผ่านไปเสียเปล่า เร่งชวนชวนทำความดีงาม ทำสิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลไว้ อย่างนี้เรียกว่าดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท

นี่ก็เป็นประโยชน์อีกอย่างหนึ่งที่เกิดจากการบรรลถึงความตาย ด้วยหลักการที่เรียกว่า **‘มรณสติ’**

นอกจากนั้น ตามคติพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ว่า คนเราที่เกิดมาได้มาพบปะกันบ้าง ต้องมาพบปะกันบ้างนั้น ต่างคนต่างก็จะต้องแยกย้ายกันไปในที่สุด เรามีเวลาที่จะอยู่ด้วยกันถึงจะนานหลายปี หลายสิบปี แต่ถ้าว่ากันจริงๆ แล้ว เวลานั้นก็ไม่ยาวนานนัก แต่ในเวลาที่ไม่ยาวนานนี้เอง คนเรานั้น เพราะอาศัยอำนาจกิเลส ก็เบียดเบียนแย่งแย่ง แข่งขันแย่งชิงกันต่างๆ นานา

ถ้าเรารู้คติธรรมตาของชีวิตอย่างที่กล่าวมาแล้ว ว่าเราอยู่กันไปไม่ช้าไม่นานก็ต้องแยกย้ายกันไปทั้งหมดนี้ เราก็ควรจะอยู่ด้วยความเมตตาปราณีเอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อกัน

ท่านว่า ในเวลาที่ผู้ใดผู้หนึ่งถึงแก่กรรมจากไป เราควรจะรู้เท่าทันว่า อันนั้นเป็นธรรมดา เมื่อถึงเวลาของท่าน ท่านก็ต้องจากไป และทำใจได้ ไม่มัวเศร้าโศกอยู่ถึงท่านผู้ล่วงลับ แต่ควรหันกลับมาพิจารณาถึงคนที่อยู่ร่วมกันนี้แหละ ว่าอย่ามัวไปเศร้าโศกถึงท่านผู้ล่วงลับไปเลย เรามาอยู่ร่วมกันในหมู่ผู้ที่ยังเหลืออยู่นี้แหละ ด้วยความเมตตาปราณีให้มีความสุขเถิด แล้วเมื่อถึงเวลาจากไป จะได้ไม่ต้องเศร้าโศกละห้อยหา จะได้สบายใจว่า เมื่อยามอยู่ เราก็อยู่กันด้วยดีแล้ว

ไม่ใช่รอแต่ว่า ถึงเวลาจากไป ก็เศร้าโศกกันที ตอนที่อยู่กลับละเลย ไม่ได้คำนึงพิจารณา ไม่เหลียวแล ไม่มองดูกัน

เพราะฉะนั้น ตอนที่อยู่นี้แหละเป็นตอนสำคัญ ท่านจึงว่า อย่ามัวเศร้าโศกถึงผู้ที่จากไปแล้ว ให้มีเมตตาปราณีเกื้อกูลกันในหมู่ผู้ที่ยังอยู่นี้ ให้อยู่กันด้วยดี

นี่ก็เป็นคติอันหนึ่ง ที่เกิดขึ้นได้จากการพิจารณาหลักที่เรียกว่า 'มรณสติ' ดังที่ได้กล่าวมา

อันนี้เป็นประโยชน์ในส่วนที่เรียกว่า 'จิตตภาวนา' คือ การฝึกอบรมจิตของตน ผู้ที่พิจารณาถึงความตายด้วยความรู้เท่าทัน และนำจิตไปได้ถูกทางอย่างนี้ ก็จะทำให้จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่านกระวนกระวาย ไม่มี ความหวาดกลัว นอกจากนั้น จิตยังจะเจริญก้าวหน้าองงามในทาง คุณธรรมความดี เช่น มีกุศลเจตนาตั้งใจว่า ต่อไปนี้เราจะประพฤติดีงาม จะไม่ประมาท จะมีเมตตาไมตรีจิตต่อเพื่อนมนุษย์เป็นต้น เป็นคุณเป็น ประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น

นอกจากนี้แล้ว ถ้าหากว่ามีปัญญา รู้เท่าทันความจริงสูงยิ่งขึ้นไปอีก จนกระทั่งเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เห็นความไม่เที่ยงแท้ ความดำรงคงทนอยู่ไม่ได้ และความมิใช่เป็นตัวตนอยู่ตลอดไป ถ้าเข้าใจถึงขั้นนี้แล้ว ก็เป็นหลักที่เรียกว่า 'ไตรลักษณ์' อาจจะทำให้จิตใจของผู้นั้น หลุดพ้นเป็นอิสระ ปลอดภัยโปร่งใสได้อย่างแท้จริง เพราะเป็นจิตที่รู้เท่าทันธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย ถ้ารู้ถึงขั้นนี้แล้ว และรู้ทะลุปรุโปร่งเข้าใจแจ้งในชีวิต ก็จะถึงกับบรรลุความสิ้นอาสวะ เป็นพระอรหันต์ก็ได้

เพราะฉะนั้น การพิจารณาปรารภความตายนั้น จึงสามารถนำมาใช้ทำประโยชน์ได้ทุกขั้นตอน ดังที่อาตมภาพกล่าวมา ตั้งตั้งแต่การบำเพ็ญทาน อันเป็นเรื่องทางด้านกาย ทางด้านวัตถุ ที่ปรากฏภายนอก ตลอดจนกระทั่งให้เจริญงอกงามในทางจิตปัญญา จนกระทั่งบรรลุอรหัตตผลก็ได้ บรรลุพระนิพพานก็ได้ โดยนัยดังที่อาตมภาพได้แสดงพระธรรมเทศนามา

ณ บัดนี้ คณะท่านเจ้าภาพได้ปรารภมรณกรรมของท่านผู้ล่วงลับ และมีจิตใจประกอบด้วยคุณธรรมต่างๆ ตามฐานะหน้าที่ของตน มีความกตัญญูกตเวทิต่าง มีญาติธรรมบ้าง สังคหธรรมบ้าง ได้มาร่วมบำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศลด้วยกัน เมื่อท่านผู้ล่วงลับได้รู้ได้เข้าใจยังเห็นถึงบุญกุศลความดีงามต่างๆ ที่คณะเจ้าภาพได้บำเพ็ญในโอกาสนี้ ท่านก็ย่อมมีจิตยินดีอนุโมทนา

การอนุโมทนาของท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้อุญจน์สำเร็จผล เมื่อเข้าใจหลักเช่นนี้แล้ว ท่านผู้ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็นผู้บำเพ็ญกุศลนั้น ก็จะต้องทำจิตใจของตนเองให้เป็นบุญเป็นกุศลด้วยเช่นกัน เพราะว่าด้วยจิตใจที่เป็นบุญเป็นกุศลมุ่งอุทิศให้นี้แหละ จะเป็นเครื่องช่วยให้ท่านผู้จากไป มีใจระลึกอนุโมทนาได้ ยิ่งเรามีจิตใจเป็นบุญเป็นกุศลมากเท่าไร ทางฝ่ายผู้ล่วงลับไป ก็ยังสามารถปลอบปล้ำมอนุโมทนาได้มากขึ้นเพียงนั้น

เพราะฉะนั้น ถ้าเราได้ปรารภถึงมรณกรรม คือความตายแล้ว บำเพ็ญบุญตามที่อาตมภาพได้กล่าวมา เป็นส่วนทานบ้าง เป็นส่วนศีล ความประพฤติดีงามบ้าง เป็นส่วนภาวนาทำจิตใจของตนเองให้สงบ ผ่องใสบ้าง ทั้งหมดนี้แหละ ยิ่งเป็นบุญเป็นกุศลมากเท่าไร ก็เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้ตายผู้ล่วงลับ และแก่ตนเองมากขึ้นเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ในโอกาสนี้ จึงเป็นช่วงเวลาที่ท่านเจ้าภาพตลอดถึง
ญาติมิตรผู้มีความหวังดีทั้งหลาย จะพึงสำรวจจิตใจให้สงบผ่องใส และ
รำลึกถึงว่า กิจที่ตนควรจะทำเพื่อท่านผู้ล่วงลับจากไป อันเป็นหน้าที่นั้น ตน
ได้กระทำแล้ว

การรำลึกว่าสิ่งที่ตนควรทำ ได้ทำแล้ว ก็เป็นเหตุประการหนึ่ง ที่จะ
ทำให้จิตใจของเราสงบผ่องใส หายความโศกเศร้าไปได้ และในส่วนที่
เกี่ยวกับตนเอง เราก็ได้ทำจิตใจของเราให้เป็นจิตใจที่ดีงาม ระลึกถึงแต่สิ่ง
ที่เป็นคุณธรรม ตั้งใจในการที่จะดำเนินชีวิตให้ดีงามยิ่งขึ้นสืบต่อไป

ด้วยบุญด้วยกุศลเหล่านี้ รำลึกด้วยจิตใจที่เป็นหนึ่งเป็นอันเดียวกัน
ทุกคนที่มานี้มีจิตใจรวมกันเป็นเอกฉันท์ในการที่จะอุทิศกุศล แต่ท่านผู้
ล่วงลับไปแล้ว เมื่อรำลึกเช่นนี้แล้ว ก็ตั้งใจแผ่จิตอุทิศกุศลให้แก่ท่าน ก็
สำเร็จเป็นปัตติทานมัยบุญกิริยา และในส่วนของท่านผู้ล่วงลับ ก็เป็น
ปัตตทานโมทนามัยสืบต่อไป

ในวาระนี้ อาตมภาพได้แสดงพระธรรมเทศนาใน ปุณฺณกถา แสดง
เรื่อง ‘บุญ’ โดยปรารภเรื่อง ‘คติธรรมดาแห่งชีวิตคือความตาย’ อันจะทำให้
ให้เกิดประโยชน์เป็นบุญ ความเจริญงอกงามในชาติที่ดี ก็พอสมควรแก่
เวลา

ต่อแต่นี้ไป ขอเชิญคณะท่านเจ้าภาพ จงได้ตั้งใจกรวดน้ำอุทิศกุศล
ส่งไปให้แก่ผู้ตาย ดังพระบาลีอนุโมทนาที่อาตมภาพจะได้กล่าวต่อไป

แสดงพระธรรมเทศนาพอสมควรแก่เวลา ยุติลงแต่เพียงเท่านี้

เอวัง ก็มี ด้วยประการฉะนี้